د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت
د پکتیکا در مسیر تاریخ سیمینار

پکتیکا او پکتیکا وال
- نالوستې حقایق او هیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

خلاصه 2
پکتیکا او پکیتکا وال ـ نالوستی حقایق او هیری کارنامی یې 3
مقدمه 3
د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه 3
سیمې ولسونه او تاریخ یې 4
د پکتیکا مشاهیر، مفاخر او تاریخی اماکن 6
د پکتیکا والو نالوستي خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ 7
د آزادۍ په جګړه کې 7
پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري! 7
د شوروېانو د تهاجم په دوره کې 8
د کشمیر په آزادۍ کې د پکتیکا والو قربانۍ 9
مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام 9
له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری 10
نتیجه او سپارښتنې 10

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال- نالوستي حقایق اوهیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

خلاصه

دغه لیکنه د اوسنی پکتیکا په جغرافیی کې د میشتو ولسونو د یو شمیر داسي تاریخي کارنامو یادونه ده چې ډیری یې د تاریخ په پاڼو کې ثبت شوی نه خو په یادونو کې لا ژوندۍ دي. لیکنه تر ډیره حده د یوشمیر محدودو پېښو او حقایقو بیان دی چې په اوله ، دوهمه او یا دریمه خوله له هغه چا څخه چې د پېښو شاهد وو اوریدل شوی او را نقل شویدی. یو شمیر نور یې بیا د معتبرو اسنادو او ځانی مشاهدی له مخی لیکل شویدی. دا چې دغه ټولګه یوازی د لیکونکی تر ځاني تجربي او حلقو پورې محدوده ده، نو د ولس او مربوطه جغرافیی د ټولو نا لیکل شویو کارنامو او پېښو یوازی یوه نمونه بلل کیدای شی. له دغو ټولو سره بیا هم هیله کیږی چې دغه لیکنه به نورو څیړنو او زورو لیدنو ته لار هواره او ځوان لیکونکی او څیړونکی به دغه کار ته وهڅوی.
لکه چې ښکاری د پکتیکا میشتو ولسونو د جغرافیوی موقیعیت، تاریخ، او یا هم دواړو له مقتضیاتو سره سم په ډیرو ناغوښتل شویو معضلو کې په ارادي یا هم غیر ارادی توګه برخه لرلی وه او تر ډیره حده یې لویې کارنامی کړی. ډیری له دغو سر ښندنو څخه کیدای شی د هیواد د بین الدولی معاملو لپاره، په خاصه د ګاونډیو هیوادونو سره، د معتبرو تاریخی پېښو په توګه ثبت شی او د هیواد د منافعو لپاره د شواهدو په توګه ګټه ځینی واخستل شی او یا لږ تر لږه له نورو (همسایه ګانو) سره د معاملی لپاره د هیواد او پکتیکا والو په ګټه وکارولی شی.
دلیکنی مهمه نتیجه له ماضی څخه د عبرت اخیستنه ده چې باید د سبا لپاره په یاد وی. بله دا چې د پکتیکا والو د قربانیو حق پر ځای شی. دا هم مهمه ده چې دغه حقایق د تاریخ په پاڼو کې د ثبتیدلو له لاری په بین الدولی معاملاتو کې د معتبروشواهدو په توګه د هیواد او هیوادوالو په ګټه و کارول شی. د ستونځو د حل لپاره د هغوی واقعی او علمی تحلیل هم یوه لزومه ده چی د پکتیکا والو د ستونځو په حل کې مرسته کولای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال - نالوستی حقایق اوهیری کارنامی یې

مقدمه

د هیواد ولسونو او مختلفو اقشارو په محلی او ملی سطحه د هیواد په ډیرو تاریخی پیښو او کارنامو کې یو ځایی او یا هم انفرادی توګه خپل مسؤلیت تر سره کړی او د قربانینو لـه لاری یې د دین، وطن او ولس حق ادا کړی وی. د پکتیکا په موجوده جغرافیه کې میشتو ولسونو هم دغه کار په پوره امانتداری سره تر سره کړی دی. استعماری قوتونو او له استعمار څخه د را پاته ناخوالو یوه ستونځه هم دا ده چې هغه ولسونه چې د استعمارچیانو لـه خوا د نقشی پر مخ د خط ایستلو په وسیله سره جدا کړي نو ستونځي يې اوږمهاله او کله ډیرې پیچلې هم وي. د پکتیکا سیمه او ولس لـه پاکستان سره د ډیورند د پـه لاس ایستل شوې کرښـې پـه اوږدو کـې تقریبآ ۳۰۰ کیلو متره اوږ سرحد لـري.دغـه اوږد سرحد چې هیڅکله هم منل شوی نه او د عمل جامه يې نده لرلی، نو د ولسونو لپاره يـې د ستونځو تـر څنـګ یـو شمیر ګټور فرصتونه هم لرلی دی.

د اداري واحد په توګه د پکتیکا ولایت اوږده سابقه نلري اما د وخت حاکمانو ته يې تل اهمیت درلودلی وو. د ولایت په حیث تر تشکیل مخکې دورو کې د اداري واحدونو په حیث د دوو لویو ولسوالیو (کټوازاو اورګون) او د یوې حاکی (ګومل) منظوري د دغې سیمې د ستراتیژیک اهمیت ښکارندويي کوي چې لږ تر لږه مرکزي حکومت يې اهمیت درک کړی وو. سره لدې چې د موجوده پکتیکا ولایت نیمه برخه د غزني د ولایت او بله برخه يې د پکتیا د ولایت مربوطی وی، اما پکی میشت ولسونه دومره سره ګډ او نزدی وو چې په اداری واحدونو کې ويښلو نشو سره جلا کولای- ګډې لارې، ګډ مهارجتونه، یو شان معشیت، ګډې ګټې، ګډی ستونځی، مختلط منطقوي جوړښت، نژدې روابط، تر یوه حده ګډه ګومل، اونور يې داسې طبعي ځانګړتیاوې دی چې تر اداري واحد یې د نزدیوالي اغیز او رول ډیر زیات دی.

دغه سیمه د تاریخ په اوږدو کې ، د دوښمن د تیریو، پر دوښمن د غلبو، د دوښمن د مکر او تیر ایستنې پالیسیو شاهده ده. د دغې سیمې ولسونو د پخواني برم څخه را پا ته غرور په وجه کله کله د انګریزانو په لاس د لوی ایستل شوي خط وجود هیر کړی وي او د دین د دفاع او اسلامي خاوري د دفاع لپاره یې د دوښمن له دوښمن سره هم ډغرې وهلې دي.

په لاندې پاڼو کې د پکتیکا د سیمې او د پکتیکا والو په یو شمیر داسی کارنامو غږیږو چې سره لدې چې د یوه قوم د قربانینو ښې نمونې دی او باید ور باندی وویاړل شی اما تر ډیره د تاریخ له پاڼو پاته، نالوستي حقایق او هیرې کارنامي بلل کیږي. له دغه ځایه څخه دا چې د سیمې او ولسونو دغه ډول کارنامې او قربانۍ په یادونو کې لا زوندۍ دي نو لازمه ده د تاریخي حقایقو په حیث معرفي شي او د محلي او ملي امتیازاتو لپاره وکارول شي او لږ تر لږه د عبرت ، ویاړ او اهمیت له اړخه کار ځینی واخستل شي.

د دغې لیکنی اساسي هدف د پکتیکا او پکتیکا والو د ښې پيژندنی لپاره معلومات نشرول دي. هیله کیږی چې د سیمی او ولسونو د قربانیو مؤثق معلومات به په محلی او ملی سطحه د خیر او ګټی رسونی لپاره وکارول شی. هیله کیږی چې د دې لیکنی منځپانګه به نور محققین هم زورو څیړنو ته و هڅوی او پدې هکله به نوری لیکنی هم وشی.

د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه[1]

د پکتیکا ولایت د هیواد په جنوب ختیځ کې پروت دی. د سیمې د لویې برخې ارضي میلان يې له شمال څخه د جنوب خواته دی. د ولایت ختیځه نیمه خوا په طبعي ځنګلونو پټو غرونو پوښلې، خو لویدیځه نیمه خوا يې (د کټواز سیمه) بیا د غرونو د سلسلو تر منځ یوه هواره سیمه ده چې په شمالي سرکې تنګ مرتفعات او جنوبي خوا يې پراخه هواره سیمه جوړوي. د غرونو دوه لوړي څوکې ، چې دواړه يې په یوه نوم "د غومبر خولی" په نوم يادیږي یو بل ته مخامخ، یوه د سروضې او بله د اومنې په ولسوالیو کې واقع دي، چې جګوالی يې تر 3300 متره زیات دی. د پکتیکا، ګومل، اورګون او د کټواز د نومونو څرک د تاریخ په اوږدو کې حتی د ریګویدا تر سرودونو پوري رسیږي، چې دا څرګندوي چې دغه سیمې به د زړو اریایانو د موسمي اوسیدو مېلې، څرځایونه او د مهاجرتونو لاري وي.

[1] د دغې لیکنې لومړی برخه د «منصوری امیر محمد (۱۳۹۲ هش) کال د «پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی» له مضمون څخه را اخیستل شوی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمې ولسونه او تاريخ يې

د «برمل، زرمل ، فرمل او ګومل» د يوه ولسي کيسه ايز روايت له مخې، لومړي درې ورونړه او يوه يې خور وه، چې هر يو يې د زرمل (اوسنى زرمت)، فرمل (اوسنى اورګون)، برمل او ګومل په سيمو کې ميشت شوي وو او له دغه ځايه دغه سيمې په دغو نومونو شهرت لري. د پکتيکا په سيمه کې مختلف قومونه، لکه ګيانخيل، وزير، ځدراڼ، سليمانځي، سيدان، پيرکوتيى، ديګان، اندړ، فورمولي او نور ميشت دى چې لويى قبيلى يې خروټي او سليمانخيل دي. داسې ښکاري چې اکثريت دغه قبيلې چې کله له خپل اصلي ټاټوبي، يعنې د غور له سيمې، څخه را کوچيدلي وو نو کوچيانى ژوند يې درلود چې د و خت په تيريدو سره د پکتيکا په سيمه کې داسې ميشت شوي چې د ولايت په ختيځه غرنۍ برخه کې خروټي او نور قامونه او په لويديځه هواره سيمه کې يې د سليمانخيلو قامونه ميشت شوي دي.

د ګومل د نوم او جغرافيى ځرک په مختلفو تاريخي رواياتو کې ترلرې ليدل کيږي. په ريګويدى سرودونو[2] کې د "ګوماتى" د سند په غاړه د ارياېي قبيلو تر منځ د جګړې يادونه شوې او د محقيقينو په نظردغه د ګوماتي سند همدغه د ګومل د سند تاريخي نوم دى. د ګومل دره د تاريخ په اوږدو کې د «خراسان» (د اوسني افغانستان جنوبي، مرکزى برخې او هلمند د سند حوزه) او «دمان» (د اټک د سند حوزه) تر منځ د تلو راتلو لاره وه چې لا تر اوسه هم د موسمي کوچيانو د کډو مسير دى. د «دمان» او «خراسان» نومونه لا تر اوسه هم د سيمې د کوچيانو په خولو کې دى او په همدغه پورته ياد شويو سيمو باندې يې اطلاق کيږي. وايى چې د سلطان محمود غزنوى لښکرې هم د ګومل د درې له لارې هند ته تلې او راتلې. لکه چې په يوه تاريخي لنډۍ کې يې داسې يادونه راغلې ده:

که د خانو لښکرې راغلې   زه به ګومل ته د خپل يار ديدن ته ځمه

ملک خانو چې اصلي نوم يې خان محمد وو، د سلطان محمود غزنوي په لښکرو کې د غلجيو د يوه لښکر مشر وو او د خپلې ميړانې له لارې يې داسې شهرت موندلى وو چه پيغلو به په لنډيو کې ياداوه[3].

د ګومل نوم په ډيرو متلونو او ولسي کيسو کې هم ياد شوى دى، مثلاً دا متل چې " اوبه د ژوب نوم د ګوملې" د دې حقيقت بيانوونکۍ دى چې ګومل په تاريخ کې هم د سيمې له ډيرو مشهورو نومونو څخه وو. همدا راز دا متل چې " که ګومل وچه ده خو دود يې روان دى" د دې سيمې د جامع او منل شويو عنعناتو د قوت ښکارندوى دى. دا متل چې "تر وزلى ورور پرى اينسى ګومل ښه ده" هم مختلف تعبيرونه لري. او پدې متل کى چې "د مړى پور له ګوملى ده" هم د دې سيمى د يو ډول ځانګړو عنعناتو رازونه پټ دى. بالاخره دا متل چى " مړ يې توراڼۍ کړ په ګومل يې کډى ځى، خدايه زور غواړى بدى" دا بيانوى چى که ګومل د برمنو، سوبمنو لار او يو طبعى مسير وه خو د بى مرکزه ټولنو د ناسالمو رواجونو له لاسه د غمجنو کډو لار هم وه.

د ګومل دره تر ډيره پورې په طبعي ونو نيمه پوښلي غرونو، چې په ځينو سيمو کې ګڼ او نور يې بيا ډير يوه دوى دى، تشکيلوى. خاوره يې ډيره حاصل خيزه او هوا يې د باغونو او ميوه دارو ونو لپاره ډيره مناسبه اوښه ده.

د اورګون نوم او سيمه هم يواوږد تاريخ لري، چې يادونه يې د ريګويدا تر سرودونو را وروسته په اوومه ميلادي پيړۍ کې د چينايي زاير او سياح "هيون تسانګ" په يادانبتونو کې هم راغلى دى. هيون تسانګ، چې زموږ د هيواد ډيرى سيمې يې د بودايي معابدواو بودايي دين د مراکزو او ديني زده کړو د تر لاسه کولو لپاره ليدلې وې، د اورګون د سيمې يادونه يې هم پخپلو يادانبتونو کې راوړې ده. هيون تسانګ په خپلو يادانبتونو کې د «اوه رګونه» نوم ياد کړى دى او غالباً به د اوسني اورګون په سيمه کې کوم بودايي معبد او مرکز موجود وو چې نوموړى سياح ور څخه ليدنه کړې وي.

د اورګون د نوم په هکله يو شمير روايات موجود دى چې نورو ژورو څيړنو او مباحثو ته ضرورت لرى. ځينې وايي چې د اورګون نوم د "هر ګوند" له کليمي سره اړيکه لري او دا ځکه چې مختلفې طايفې پکې اوسيږي. داسې ښکاري لکه چه د اورګون کلمه د " اوه رګونو"د کلمې اړول شوى شکل وي ، چې معنى يې (اوه) (رګونه) دي. د اوبو د «رګ» اصطلاح اوس هم معموله ده او تر مځکه لاندى د اوبو د سير، تګلارى يا چينل معنى لرى. ويل کيږي چې دا سيمه تر مځکې لاندې د سطحي اوبو غني منابع لري او داسې ښکاري لکه چې له اوو خواوو به د غرونو لاندى اوبه دلته سره را ټوليږى، د «اوو» «رګونو» چې بيا به «اورګون» شوى وى، په نامه يې شهرت موندلى وى.

[2] کهزاد احمد على (۱۳۴۶ هش) افغانستان در پرتو تاريخ - مجموعه مقالات تاريخى راديو افغانستان.
[3] . (رفيع حبيب الله (۱۳۸۶ هش) . د « کتابونه دريابونه » کتاب په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کټواز د نوم څرک په ليکلو اثارو کې لږ تر لږه تر لسمې ميلادي پيړۍ پورې ليدل شوی دی. منهاج الدين سراج جوزجانی په خپل مشهور کتاب طبقات ناصری[4] کې د «کته واز» دسيمې نوم اخلی او دهغی سيمې د دوو پهلوانانو نومونه يادوی چې د سلطان علاو الدين غوری په لښکر کې يې دغزنی د ښار د نيولو په وخت کې مهم رول درلودلی وو[5]. د کټواز سيمې جغرافيوي جوړښت او نوم ته په کتو سره داسي ښکاري چې د «کټواز» د نوم اصل به له دوو سوچه پښتو کلمو څخه را منځته شوی وی يعنی «کښته خواته فراخه شوی سيمه». د کټواز سيمه هوارې برخې لري چې د ختيځ او لويديځ لخوا د غرونو د لړيو تر منځ پرتې دي، چې دغه ډول ارضي جوړښت يې د دې سبب شوی چې ترمځکی لاندی د اوبو ښې زيرمې و لري. د کټواز په سيمه کې د نفتو زيرمې کشف شوې وې چې په ۱۳۵۰سمي لسيزې کې يې کومې فرانسوي کمپنی ته د استخراج قرارداد ورکړل شوی وو، عملي نه شو او د شورويانو غوبل هر څه سره ګډ وډ کړل.

د پکتيکا د ولايت مرکز ښرنې په سيمه کې د پتنې د غونډۍ په نوم د بودايي دورې يو معبد ته ورته غونډۍ موجوده ده ، سره لدی چې د معبد کوم اثارپکی ندي پاته، خو د جوړښت او شکل له مخې ښکاري چې د ګرديز په سيمه کې د بالاحصار د غونډۍ په شان به د زنبيلشاهانو له دورې سره اړيکې لري. ځينې ولسي روايتونه هم د دی خبری اشاری کوی چه دغه غونډۍ به يو بودايي معبد وو. دغی سيمې ته نژدی د متاخان په سيمه کې دې ته ورته دوه نوری غونډۍ شته چې د ولسی رواياتو په حواله د زمبورکشا هانو په دوری پورې اړه لري. ولسي روايتونه وايی چې د هغه وخت درې خونډې وې چې هرې يوې يې په دغو غونډيو باندې خپل محل جوړ کړی او په سيمه يې فرمان روايي کوله. دې ته ورته يوه بله غونډۍ د يوسف خيلو په سيمه کې هم وه چې غالباً به د دغو دريو غونډيو غونډی اهدافو لپاره او يا د بودايي معبد لپاره کاريدلې وه. له بده مرغه چې ياده شوې غونډۍ شپږ اووه کاله مخکی، ظاهراً د امينتی ملحوظاتو له مخې، له مځکی سره داسی هواره شوه چې سره لدی چې د زمانی ترخو يې مقاوت نه وو مات کړی، خو د بی رحمه عسکری بلدوزرو په غوغا کې يې چا د ژړا آواز هم وا نه وريده.

د پکتيکا د سيمې په زړه پورې طبعي ښکلا او ښايسته پاکه هوا او اوبه يې د ډيرو لپاره د ژوند يو ارمان بلل شوی، لکه چې په يوه نيمه منظوم محلی متل کې وايی: يوه مې دی **سره وزه** وای او نو ر مې **هيڅ څه** نه وای، خو چې کور مې په **سروضه** وای!

د پکتيکا ولايت درې مهمې سرحدي لارې (د وازيخوا له لارې له کويټې سره، د سروبي له لارې له وانه او ديره اسماعيل خان سره او د اورګون له لارې له ميرانشا او پيښور سره) لری چې ګمرکی عايدات يې يو وخت د ولايت ټول مصارف پوره کول او د هيواد د ملی عايداتو لپاره يو مهم عايداتی مدرک کيدای شی. له بده مرغه پدی اخيره لسيزه کې يې لا تر اوسه هم د تنظيمولو لپاره کومه اراده هم نه ښکاری او داسی ښکاری چې مرکزی حاکمان خو لا ور باندی خبر هم نه دی. برسيره پردې د مرکزې اسيا او هند د بحر (د کراچی له لاری) تر منځ تر ټولولنډه ترانزيتی لاره هم په افغانستان کې د پکتيکا له لارې څخه شميرل کيږی.

د پکتيکا د ولس په ډيرو ناخوالو برسيره، د سيمې د طبعي زيرمو او خدایﷻ ور کړې نعمت په نسبت د اوسيدونکو بيرحمانه چلند د ولس د بدبختيو يو مهم عامل دی چې د راتلونکی نسل لپاره د يو بد مرغه خطر د زنګ آواز ځينی اوريدل کيږی. د سيمې د بی مثله ښکلو طبعی ځنګلونو ونې په بيرحانه ډول له منځه وړل کيږی. د سيمې د غرونوارتفاعات داسی دی چې د هند د سمندر مرطوب تاوده بادونه ور سره لګيږی او د اللهﷻ په حکمت سره د طبعی ځنګلونو د را شنه کيدو سبب شوی دی. په دغو ځنګلونو کې يو شمير داسی ونی لکه منځی او شنی پيداکيدی چې د کيفيت نمونه يې د نړی پر بل هيڅ ځای کې نه ښکاری. له بده مرغه دغه ځنګلونه د ولس د لوږی، بی روزګاری او تر ډيره حده د نا آګاهی/ناخبری له امله پاک خواپاکی جارو شول او تقريباً دغه ډول ونې پکې ختمې شوي دي. داسي ښکاري چې اقليم هم له خلکو سره دوښمني را اخيستي وي او يا به يې له خلکو څخه د دوی د بې رحمی د غچ اخيستنی اراده کړې وي، چې دغه ډول ونې نورې نه شنې کيږي او که شنې هم شي، نو د پالنې او ساتنې غم او نيت يې له چا سره نشته.

بله لويه بدمرغی د مځکی لاندی اوبو څخه بيرحمانه او غير اقتصادی ګټه اخيستنه ده. په ټوله ، خو په خاصه د کټواز او سروبی په سيمو کې، له درې څلور لسيزو را هيسې د زورو ځاګانو کيندل او د هغو له اوبو څخه د کروندې لپاره ګټه اخيستنه شروع شوی ده. سره لدې چې ولسونه اوبه د زړه په وينو د مځکې له تل څخه را باسی او کروندې

[4] دری (د يوولسم ټولګی درسی کتاب) د طبقت ناصری د منهاج الدين سراج جوزجانی په حواله.
[5] د نوموړی پيښی تفصيل لاندی ولولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورباندې خړوبوي، خو محصولات يې بيا تر مصارفو کم وي. يوه وجه يې له منابعو څخه غير فني ګټه اخيستنه ده ، خو بل دليل يې د محصولاتو لپاره د بازار نشتوالی دی. عمده زراعتی محصولات يې وچې او شنې ميوې دي؛ لکه زنغوزی، انګور، هندواڼې، منې، سبزيجات او نور. داچې نه بازار لري او نه د هيواد نورو مارکيټونو ته لارې لري او د صادرولو لپاره يې نه مرسته شته او نه مشوره، نو دغه محصولات اکثراً په ډير نازل قيمت خرڅيږی، چې اکثر وختونه د ولسونو لپاره د نور اقتصادی تاوان عامل هم وی.

په اوږد مهال کې يې بله اساسی ويره دا ده چې که له دغو اوبو څخه په دغه ډول بيرحمانه ګټه اخيستنه دوام وکړی، نو يو وخت به دا هم ختمې شی او د وچکالی د دوام په صورت کې کيدای شی چې تر ځمکی لاندی د خلا د را پيداکيدو سبب شی چې د لوی بشری ناورين د رامنځته کيدو ويره هم ځينی کيدای شی.

د پکتيکا مشاهير، مفاخر او تاريخی اماکن

د پکتيکا ولايت سر ه لدې چې د ټولنيزې ودې او هوساينې له اړخه د هيواد يو تر ټولو غريب او له نظره لويدلی ولايت بلل کيږی، اما په نزدې او لرې تاريخ کې يې داسې نوميالي په خپله غيږ کې هم روزلي او لوی کړي چې په کارنامو يې وياړ کيدای شي. په لاندی کرښو کې يې د ځينو يادونه کوو.

1) سيدال خان ناصر چې د ميرويس نيکه سره يې د ګرګينيانو په ضد پاڅون کې ونډه لرله او وروسته بيا د شاه محمود هوتکی د وخت مشهور سپهسالار شو، يو با تدبيره افسر او پياوړی جنګيالی وو چې هيوادوال يې په کارنامو وياړي. سيدال خا ن په قوم ناصر وو او پلرونه يې د پکتيکا ولايت د اوسنی وازيخوا د سيمې اوسيدونکي وو. د وازيخوا ناصرو د ميرويس نيکه اواز ته لبيک ووايه او کندهار ته ورغلل اوبيا يې هلته استوګنه غوره کړه[6]. د ايران تر نيولو او بيا د هوتکيانو تر سقوط وروسته د سيدال خان ناصري کورنی د کابل شاوخوا سيمې ته ولاړل او هله ميشت شول. د کابل د ښار د خير خانی په سيمه کې يوه مشهوره ليسه د سيدال خان ناصر په نوم نومول شويده.

2) وايي کله چې سلطان علاو الدين جهانسوز د خپلو ورونو د وژنې د غچ اخستلو لپاره له غور څخه په غزنی د حملې کولو لپاره راغی، نو د غزنی واکدار پاچا، سلطان بهرامشاه، د ګيلان سيمې ته هيئت ور وليږه چې له حملې څخه واوړي. بهرامشاه ځواب ور وليږه چې « ته زما زور نلرې، زه لوی لښکر او فيلان لرم». علاوالدين په ځواب کې ورته ويل چې « که ته فيلان لری، زه خرميلان لرم». زه به د خپلو ورونو انتقام خامخا اخلم. علاوالدين خپل دوه پهلوانان، چې د لښکرو مشران هم وو، را وغوښتل او ورته ويی ويل چې ما بهرامشاه ته داسې لافې کړې دي، اوس به نو تاسې له فيلانو سره مقابله کوی. دغه پهلوانان چې يو يې سام حسين او بل يې سام پنجی نوميدل، د اوسنی پکتيکا د ولايت د کټواز له سيمې څخه وو. کله چې جنګ و نيښت، نو هر يو د دغو دوو پهلوانانو څخه له يوه يوه فيل سره مخامخ شول. دوی هر يو د فيلانو تر ځل لاندی ور ننوتل او د هغو په زړونو کې يې توری خښی کړی. سام پنجی تر فيل لاندی شوو او له فيل سره يو ځای ومړ، او سام حسين په فيل بريالی شو. د بهرامشاه لښکر ماتی وخوړه او علاوالدين د غزنی ښکلی ښار، چې په اسلامی ادب کې «عروس البلاد يعنې د ښارونو ناوې» بلل کيده، ونيو او ويې سوځاوو[7].

3) د هيواد له ډيرو نوم ورکو عالمانو او د پښتو ژبی د اديبانو او په پښتو ژبه د ليکوالانو څخه يو هم نواب ګوملی دی. نواب ګوملی په پښتو ژبه د خلقت په نوم د قرآن عظيم الشان د څو سورتونو يو تفسير ليکلی وو چې بيا د انګريزي هند د ډيلی په مطبعه کې چاپ شوی وو. د خلقت يوه نسخه ما ليدلې وه او را سره وه خو را څخه بې در که شوه. نواب ګوملی له لومړنيو ليکوالانو څخه وو چې د سيد احمد لودين، چې په کاکا مشهور وو، پشان يې د پښتو د ليک دود لپاره د هيجايي طريقې رواجول غوښتل. نواب ګوملی د خلقت په سريزه کې د هيجا په طريقه د دوه حرفي، درې حرفي او نورو کليمو د ليکلو طريقې بيان کړې دي[8]. نوموړی برسيره پردې چې يو عالم او ليکوال وو، د انګريزانو پر ضد په جهاد کې يې هم لويه ونډه لرله.

نواب ګوملی د پکتيکا د ولايت د ګوملی د ولسوالی اوسيدونکی وو چې ذوذات يې اوس هم هلته اوسی او د نواب کلی په نوم شهرت لری.

---

[6] له بينوا ويبيانی څخه په مننه.

[7] ددولسم ټولګی د دری په کتاب کی له طبقات ناصری څخه.

[8] نواب ګوملی، خلقت د قرآن کريم د څو سورتونو پښتو تفسير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د ولایت په مربوطاتو کې یو شمیر متبرکه اماکن او زیارتونه، چې د ډیرو خلکو د توجه وړ دي، هم شته؛ لکه: اسماعیل ګړندی، ماما ګړندی، غني آبا، دیوانه بابا، حیات آکا، شاه بیک آبا ، باباجی صاحب، او نور، چې هر یویې د ملنګې او قلنګې تر څنګ د ولیتوب د مرتبو او برخو څښتنان بلل کیږي.
د ولس په مړو او تیر نسل کې شاشی کمرانی، خان فتح خان، بیرګټ نعمت، با جان پرکمشر، پرکمشر انګور وزیر، جنرال عبدالحکیم کټوازی، ریس خمارالدین، علاقه دار جمه ګی، ملک منصور، ملک سیف الدین، صاحب جان خان، مولوی محمداعظم، تحصلدار عبدالکریم، کاکا مبارک، د شاوزه خلیفه صاحب، ملک دوست محمد زاولیخیل، د ګیان مولوی صاحب او یو شمیر نور د سیمې او ولس یو شمیر مدبر، بزرګان، زړه سواندي، میړني، دلاوران، سخیان او د قوم او ولس د خادمو مشرانو نومونه دي چې د قوم له مشاهیرو څخه شمیرل کیږي. د موجوده نسل په مړو کې یوازې د شورویانو د تهاجم په وخت کې د لومړنیو شهیدانو نومونه لکه شهید قاضی ولی محمد، شهید انجنیر جمعه ګل، شهید جګړن شیرعلی، شهید معلم غازی مرجان، د سلیمانځو ملا صاحب او نور یادولای شو. د شهید ځوانیمرګ داکتر عید محمد چې د ولایت، سیمې او حتی هیواد په سطحه یوازینی ځوان متخصص داکتر او د سیمې یوه هستی وو، د طبابت په څانګه کې یې دوکتورا (پی ای ډی PhD) لرله، هم یادول لازمی بولم..ډاکتر عیدمحمد پنځلس کاله مخکې چې کله د دوکتورا له تحصیلاتو سره هیواد را شتون شو سره لدې چې په مرکز(کابل) کې یا شخصي سکتور کې د هر ډول امتیازاتو او مقام بیشنهاد ورته کیده خو ده د خپل ولس د خدمت لپاره په پخپل ولایت کی خدمت شروع کړ خو زموږ د بدقسمتي له امله د ولس او هیواد د خدمت ارمان د پوره کولو په ځای خاورو ته ور سره یوړ.
په ژوندو کې بیا د پیاوړی رسام او د قرآن عظیم الشان د ښکلې خطی نسخی تیاروونکی استاد ګلمیر نوم یادولای شو.استاد، که څه هم ډیر هنری کارونه تر سره کړی خو نوم ورکی رسام او خطاط دی او غالباً چا یې نوم هم ندی اوریدلی.

د پکتیکا والو نالوستې خو په یادونو کې ژوندۍ کارنامې او قربانۍ

د آزادي په جګړه کې

د سپهسالار نادر خان تر مشري لاندې پداسې حال کې چې د پکتیکا میشتو مجاهدینو وانه ونیو او د ټل چاونۍ محاصره او د انګریزانو لخوا د تخلیې په درشل کې وه چې د کابل لخوا د انګریزانو د سولی د خبرو وړاندیز ومنل شو او پدې ترتیب مجاهدینو ته د متارکې او حتی د په ښاتګ لاربښونې اعلان شوی. که څه هم ولسونو د جهاد د دوام ناری وهلی خو مرکزی حکومتې یې غږ نه اوریده. سید رسول (۱۴۰۵ هش) لیکي چې کله چې د وزیرستان مجاهدینو انګریزان پسې اخیستي او په اصطلاح لوری یې ځینی ورک کړی وو، خو د کابل حاکمانو له انګریزانو سره د سولی معاهده کوله. په وانا کې ملک هفته خان د ملا حمزالله په مشوره یوه جلسه جوړه کړه چې د جهاد دوام یې غوښت. په دغه جلسه کې د سیمې مشرد نا هیلی او ګیلی په شکل داسی ویلی وو:

بجرم عشق تو ام میکشند غوغائیست

تو بر سر بام ای چه خوش تماشائیست[9]

(۴۵ مخ)

د وانه فتحه شوی سیمه وروسته بیا له انګریزانو سره د د تورخم په نزدیو کې د لعل پوری اوګوشتې په سیمه تبادله شوه.

پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري!

د سیمې ولسونو په تاریخ کې د پکتیکا ځیرمه د هیواد سرحدات په خپله ساتلي دي. د پکتیکا په سیمه کې سرحدونه د ولسی مشرانو په وسیله د قومی ملیشو لخوا ساتل کیدل. دولتی آمینتی قواوی د پکتیکا په سرحدی سیمو کی کوم خاص وجود نه درلود. تر اوسه لا هم د ولایت په سرحدی سیمو کې د هیواد فوځی او آمینتی قواوی د ډیورنډ له کرښې څخه په شلګونو کیلومره را د ننه پراته او ډیر کمزوری موجودیت لری. د مثال په توګه په ګومل کې د هیواد امینتی او اداری واحدات تر ۷۰ کیلو متره نشته خو سرحد ارام ساتلی شوی دی. همداراز د وازیخوا په سیمه د دولت حضور له

---

[9] سید رسول (۱۴۰۵ هش). نظری به عهد سلطنت آمانی، (۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرحد څخه لرې شلګونه کیلومتره لا نشته. لدې سره سره بیا هم په دغو سیمو کې د ولسونو د تاریخی ذمه واری له برکته سرحدونه په آمان او دوښمن د سترګو ور اړولو جرآت هم نه کاوو. د دې واقعیت تاریخی عوامل شاید د سرحدی ملیشو وجود وی چې په دغو سیمو کې سرحدات د ولسونو له برکته داسی په امان دی لکه لویه کلا چې به ور باندی را ګرزیدلی وی. پخوانیو حکومتونو د اوسنی پکتیکا د ګومل او برمل د سیمو یو شمیر قومی ولسی مشران د سرحد ساتلو لپاره توظیف کړی وو چې د ځینو قومی مشرانو نومونه یې لاندی ذکر کیږی:
برګټ نعمت، پرکمشر انګور وزیر (چې د انګور اډی ښارګوټی اوسیمه یې په نوم ده)، پرکمشر باجان، صوبه دار خواجه ګی، نعمت خان رډ، اکبر جان، کامران، سیف الرحمن، ببرک خان او نور.

د طالبانو د واکداری په مهال یو وخت د وازیخوا سره نزدې د ډیورنډ د کرښې ها خوا د دو قومونو تر منځ د مځکې په سرلانجه پیدا شوې وه او یو شمیر کورنۍ د پکتیکا د کټواز سیمې ته را نقل شوې وې. د لانجې د حل لپاره افغانی خوا یوه جرګه وټاکله چې غړي یې د پکتیکا د یو څو مشرانو او عالمانو په شمول با رسوخه مشران او ځینی یې د دولت غړي هم وو. له جرګې څخه وغوښتل شول چې د ډیورند د کرښې ها خوا سیمې ته ورشي تر څو د منازعې سیمه په خپله وګوري. کله چې د جرګې غړي هلته ولاړل نو د پاکستانی دولتی مامورینو لخوا یوه دفتر ته و بلل شول. هلته یو لوړ رتبه فوزی افسر پیشنهاد ور ته وکاوو چې که د دوی رضا وي نو دوی (د پاکستان لوری) حاضر دي چه د ډیورنډ کرښه شل، دیرش یا څلویښت کیلومتره له اوسنی موقیعیت څخه ها خوا ومنی. افغانی مشرانو په چل سره ځان ځینی خلاص او ورته ویلی چې دوی مصلحتی جرګه ده نه د دولت نماینده او د معضلی د حل لپاره راغلی دی.

دغه تاریخی پیښی او شواهد شاید ددې واقیعیت یو دلیل وی چې د پا کستان حکومت دغه سیمې تر ډیره وخته لا د ځان نه بللې او تر دغو اخرو پورې یې په سیمه کې کومه خاصه مداخله نه کوله. داسی هم ویل کیږی چې پدې اخروکی امریکایانو پاکستان ته د ډیورنډ د کرښی بله (نوی) نقشه[10] ورکړی وی او بیا نو شاید د پاکستان ایله زړه منلی وی چې دغه سیمې دوی ته ور کړل شوی وی او امریکایان یې هم ورکول غواړی.

د شورویانو د تهاجم په دوره کې

د شورویانو د تهاجم په دوره کې د پکتیکا ولایت د هیواد یوازینۍ سیمه وه چې موتر رو لارې پکې وې او د هیواد د ټولو خلکو په مخ د بشپړ آمنیت سره، او تر دې زیات، د ولس د بشپړې اسلامي همکاري او مسؤلیت د احساس سره بې له تبعیضه او ازاره د هر چا په مخ خلاصې وې او د هیواد هر وګړی ځان پکی داسی باله لکه په خپل کلی او کور کې چې وی. د مهاجریدونکو وطنوالو، مسافرینو، مجاهدینو او نورو لپاره د پکتیکا د ولایت لارې د بشپړ امن او د اسلامی او وطنی اخلاقو او اخوت یوه ډیره ښه نمونه وه او ولس بیله هیڅ ډول تبعیض او ازار څخه د ټولو په خدمت کې پوره اخلاص درلود او مسؤلیت یې باله. د دې لپاره چې بی وزلی مسافر وطنوال د کلیوالو له خوا د میلمنو په حیث وپالل شي، په هغه وخت کې په ځینو سیمو کې حتی د لویو لارو په سر د پرتو کلیو سره نزدی د هوټل جوړیدو اجازه نه ورکول کیده (مثلآ سپینه (اومنه)، پاسنی (سروبی) او نورو کلو کی).

د پکتیکا سیمه د شورویانو له تهاجم سره د مخالفت او مقاومت لومړنئ سنګر وو. د هیواد له آزادو شویو ولایتونو څخه لومړنی ولایت وو. همدغه وجه وه چې شورویانو د پکتیکا په ځینو سیمو، مثلآ اورګون او سروبی کی په بی رحمی سره دومره ډول ډول بمونه استعمال کړی وو چې شاید نمونی یې د هیواد په محدودو سیمو کی ولیدل شی. د پکتیکا په لویو سیمو کی اوسیدونکی د بیرحمانه بمباریو له وجی حتی ټوله سیمه په یوه ورځ او شپه کی له کورو وتلو ته داسی مجبور شوی وو چې د پخلی دیګونه یې په نغری پاته شوی دی (مثلآ د اورګون او سروبی ولسونه). د دغی دوری ډیری ناخوالی شته خو د ولسونو د دغسی بی حده قربانیو یادونه یې هم چا ونه کړه.

د دغې دوری یو بل مهم اړخ دادی چې سره لدې چې د هیواد د نورو سیمو په شان د پکتیکا وسلونه هم په مختلفو احزابو کی ویشلی او بسیج شوی وو او ټول یې خپلو احزابو ته متعهد او وفادار وو، اما خپل منځی اختلافونه یې هیڅ وخت هم د جګړو تر سرحده نه وو رسیدلی. سره لدې چې د ټولو جهادی احزابو مخور مشران، طرفداران او مسلح افراد او ګروپونه پکی وو، حتی د کلیو په سطحه ولسونه لاسره ویشلی وو، اما بیا هم پدې ټوله دوره کی، د یو دوو پیښو په استثنآ، د ولایت په ټوله ساحه کی یو تن هم په خپل منځی جګړو کی نه دی وژل شوی. سره لدې چې د هیواد

---

[10] څو کاله مخکی چې کله پاکستانی قواوی د ننګرهار ولایت سرحدی سیمې ته څیرمه په سیمه کی د امریکایی قواو له خوا په تخلیه شویو مراکزو کی ځای په ځای کیدل او په سر یې شخړه وشوه، یو دلیل یې هم داسی ښودل کیده چې پاکستانیان یوه بله نقشه لری چې امریکایانو ور کړی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نورو ولایتونو او سیمو که لا څه چې د پکتیکا ولایت څیرمه زرمت (پکتیا) او شلگر (غزنی) ولسواليو کی لسګونه او حتی سلګونه کسان په یوه او بل نوم وژل شوی وو.

د کشمیر په آزادي کې د پکتیکا والو قرباني

کله چې په ۱۹۴۷م او۱۹۶۵م کلونو کې د هند او پاکستان تر منځ د کشمیر په سر جنګونه وشول، نو د پاکستان حاکمانو د سرحد ولسونو له اسلامي احساس څخه د ځان په ګټه ښه کار واخیست. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو یوه برخه کوچی او نیمه کوچي زوند درلود او حتی یو محدود شمیر یې لا تر اوسه هم کوچې زوند لری- مثلاً، دوتانی، سلیمانځی، کم شمیر خروټی (زاولی خیل، امندخیل) اوسلیمانخیل (تاروخیل/ علیخیل). په عمومی توګه ولسونو، په خاصه کوچی ولسونو ته د ډیورنډ کرښه هیڅ معنی نلری او د سرحد ها خوا هم د خپل هیواد برخه ور ته ښکاری. د پاکستان پخوانیو حکومتونو د دغو ولسونو یو شمیر مشرانو ته د «لیډر پونده» په نوم هویت ورکړی وو او پدې ترتیب یې منلی وه چې دغه ولسونه د دغی سیمې واکداران دی او حق لری چې چیری چې وغواړي واوسیږي[11]. کله چې په پاکستان سخته راغلې نو د اسلامي ورورولي له مخې یې په ډیر چل سره د دغو کسانو څخه د جنګ لپاره مرسته غوښتلی او کار یې ځینی اخیستی دی.

بله دا چې ولسونو د ډیورنډ کرښه نه منله او دا چې پخوا کشمیر هر وخت زموږ د هیواد یوه برخه وه نو داسی به یې بلله لکه چې د خپل هیواد لپاره جګړه کوی. بله مهه خبره دا هم وه او حتی لا تر اوسه هم ده چې د کشمیر مسئلی ته د اسلامی خاوری او مسلمانو څخه د دفاع رنګ ورکول کیده او حتی لا ور کوی کیږی. همدغه مسئلی و ی چې د ۱۹۴۷ م او ۱۹۶۵ م کال په جګړو کې پکتیکا میشت ولسونه د پاکستانی کشمیر په نیولو کې په مقدمه کرښه کې وو. د ۱۹۴۷ م کال د کشمیر د جنګ د یوه تن له خولی می اوریدلی دی چې دوی د جمو کشمیر لویه برخه نیوی وه. د دغو ولسی لښکرو شاید ډیر مشران وو او شاید ډیر یې وژل شوی هم وی، خو دا چې نه یې قیادت وو، نه واحده قومانده او نه یې څوک د پوښتنی وو، نو هیڅ کره معلومات نشته. د ۱۹۶۵ م کال د جګړی د یوه ګډون کوونکی کس له خولی می اوریدلی وو چې کله چې د هند او پاکستان تر منځ اوربند وشو نو پاکستانی فوځیانو ولسی لښکری محاصره او په زور یې له صحنی څخه را لری کړی . راته ویلی یې وو چې د دوی د یوه کنډک قوماندان چابک آغا (د اورګون د سیدانو) وو. نوموړی را ته ویلی چې کله چې دوی د پاکستانی فوځیانو لخوا محاصره شول، نو تر هغو یې مقاومت کاوو چې کله یې قوماندان، چابک آغا، په لاس تپی شو. تر هغه وروسته بیا دوی ټول د فوځیان پلاس بندیان او تر یو څه وخت وروسته بیا خوشې او له سیمې څخه را وشړل شول.

مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام

د هند لویې وچې ته د افغانانو تګ را تګ د غلجیانو له زمانې را نیولی بیا تر غزنویانو، ابدالیانو او حتی محمدزایانو پورې اوږده سابقه لرې. محمد غلجی زر کاله پخوا په بنګال کې لومړنی افغان پاچا او په سیمه کې د حکومتی نظم جوړولو مؤسس بلل کیږی[12]. افغانانو، او بیا په خاصه د اوسني پکتیکا میشتو ولسونو په برطانوي هند کې لا پخوا کاروبارونه لرل. د هند او پاکستان د جلا کړون څخه وروسته هم ډیر شمیر افغانان د بنګال او هند په ډیر سیمو کې په تجارت او کاروبار مشغول وو. اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل خو یو کم شمیر یې په پخوانی نوم دوه تابعیته زوند هم درلود.

په ۱۹۷۱م کال چې د بنګله دیش د جوړیدو په سر جګړه پیل شوه نو د پاکستان حکومت بیا هم له یوه نیرنګ څخه داسې کار واخیست چې بنګال ته یې پښتانه جنرالان د جنګ د ګټولو په هیله ور ولیږل- جنرال نیازی او جنرال ټیکه خان دوه نومونه وو چې که په ختیځ هر څوک وو خو نومونه یې پښتنی ښکاریدل. د بنګالیانو د بیلتون په جګړه کې د هند مداخله د جګړی بی رحمه شکل نور هم تند کړ. بنګالی عوامو دا نشوه درک کولای چې پښتانه (چې اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل) د پاکستانی فوځیانو سره تمیز کړی. په غالب ګمان پاکستانی حکامو هم غوښتل چې په غیرتمنو او قوی هیکله پښتنو پوری، چې پخوانی تاریخ یې هم له میرانو او سوبو ډک دی او په سیمه کې په توره اومیرانه ښه پیژندل شوی وو، ځان تیر کړی.

په بنګال کې د افغانانو (او په خاصه پکتیکا والو) شمیر که څه هم معلوم نه وو خو ډیر وو. د پکتیکا د سیمې ډیر ځوانان چې هلته یې کاروبارونه کول ورک او نادرکه شول. د ځینو مصاحبو په حواله په ډاکه او نورو سیمو کې د

---

[11] یو له دغو پوونده مشرانو څخه خلیفه محمد اسلم نومیده چې د کویټی د حضرتانو مرید، خلیفه او په ولسی معضلو کی یې مشاور بلل کیده او په پکتیکا کی د سپینه د کلی اوسیدونکی وو.
[12] علامه حبیبی (۱۳۴۶ هش) تاریخ مختصر افغانستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالخالق سلیمانخیل او محمد جان لنډيزی تر مشری لاندی د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو ځوانان چې هلته اوسیدل، د ځان د خلاصون لپاره سره بسیج شوی وو. که څه هم کره شمیر یې ندی معلوم، خو تر ۲۰۰-۳۰۰ تنو پورې ځوانان ورک شول. د ځینو کیسو له مخې دغه ځوانان په ډیره بې رحمې سره داسی وژل کیدل چې لومړی به یې وینه ځینی ایستله او بیا به یې دسند اوبو ته لاهو کول. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو (په خاصه کټواز، سپینه، اورگون) داسی کورنی هم وی چې څو تنه یې لا درکه او وزل شوی وو. دا چې نه یې دولت پوښتنه کوله او نه یې بل څوک وو چې حال یې واخلی، نو په اصطلاح د«بیستو» په حساب کې ولاړل. کورنی یې تر ډیره د غم په حال کی د راتلو په هیله وی، تر هغو چې لس پنځلس کاله وروسته یې زړونو ومنله چې ځوانان یې په داسی یو جنگ کې وژل شوی چې له دوی سره یې هیڅ اړه نه درلوده. د خپگان خبره دا ده چې د وخت حکومت، چې له هند سره یې ښې اړیکی هم لرلی، هم هیڅ و نه کړل - شاید خبر شوی به هم نه وی!

له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری

د پکتیکا د ولایت له تشکیل څخه را پدیخوا د دولت حاکمانو یوه هم له ولس سره اشنایی نه درلوده او زړه یې هم نه ور باندی خوږیده. داسی حاکم به ډیر کم تیر شوی وی چې ولس ورسره شناخت یا دوی د سیمی او ولس سره شناخت لرلی وی. مرکزی حکومت همیشه د شپږمی گوتی په شان معامله ور سره کړی ده. سره لدی چې میشتو ولسونو له دولت سره همیشه مرسته کړی خو دولت یې هیڅکله نه په غم او نه په خوشحالی کی شریک شوی دی. په لاندی کرښو کی د سپهسالار نادر خان او امیر عبدالرحمن خان یو څو خاطری چې له پکتیکا میشتو ولسونو څخه یې لرلی، را نقلوم.

وایی چې کله چې سپهسالار نادر خان د آزادی په جگړه کی د سروضی سیمی ته راغلی وو نو مشرانو د هغه د میلمه پالنی او احترام لپاره واړه ماشومان ورته درولی وو. وایی چې نادر خان له وړو جنکیانو څخه د دوی د نوم پوښتنه کوله او هری یوی به خپل نوم ور ته بیاناوو. د لین په پای کی یوی ماشومی ور ته وویل: «بله نسته». نادر خان ور ته وویل: میفامم، که دیگه نیست، میگم نامت چیست؟ هغی به یې په ځواب کی په معصومانه ژبه بیا بیا ور ته ویل «بله نسته!». تر هغو چې بل چا یې پاچا صاحب په مطلب پوه کړ!

کله چې امیر عبدالرحمن خان، د افغانستان فولادی پاچا، له خپل تره محمد اعظم خان سره یو ځای د امیر شیرعلیخان تر دوهم ځل پاچاکیدو وروسته تیښتی ته اړ شو نو د اوسنی پکتیکا له لاری له هیواد څخه ووت. امیر عبدالرحمن خان په خپلو خاطرو (تاج التواریخ) کی لیکی چې د زنه خان په سیمه کی تر اخری ماتی وروسته مجبور شوو چې د ذرمت (زرمت) له لاری سروضی، پیرمال (اورگون) او بیا په وزیرستان کی د مرغی سیمی ته ولاړ. امیر لیکی چې د سروضی، پیرمال اود مرغی ولسونو مو ښه میلمه پالنه وکړه. تر هغه په وروسته سفر کی مو هر څه تمام شوو او یوه روپې می درلوده. زړه می وشو چې غوښه وخورم ، غوښه، څه پیاز او غوړی مو واخستل او په اوسپنیز دیگ کی می په اور بار کړل. کباب ته می شوق شوی وو نو نیمه غوښه می په یوه رسۍ او د لرگو په څو ټوټو، وپییله او د اور له پاسه می ځوړند کړه. خو کله چې می له دیگ څخه خواړه را ایستل نو «سگی به گمان اینکه طناب و یک رودهٔ حیوانی میباشد طناب را به دهن گرفته کشید و طناب را با خود برد. سوارها دویدند نگذارند، ولی تمام مطبوخ ریخته بود» (یعنی کباب سپی یووړ او په دیگ کی پاخه خواړه په خاورو کی چپه شوی و). (تاج التواریخ، ۱۲۶ مخ).

امیر عبدالرحمن خان په بل ځای کې لیکی چې د دغه سفر په جریان کی چې له وزیرستان څخه د کاکړو سیمی ته ولاړ نو هلته یی له یوه سړی څخه پسه واخیست او چې کله می پسه حلال کړ، څښتن یې وویل چې پښیمانه دی او بیرته یې خپل پسه وغوښت. ما ور ته وویل چې حلال شوی دی، هغه ټینگار کاوو او ویل یې چې په کرامت یې بیرته ور ته را ژوندی کړم...... څه وخت وروسته د هغه پسه خاوند د احترام لپاره راغی او په ډیر تعظیم سره یې کباب شوی وری او مستي را وړی. ما ځینی وپوښتل چې «چرابه بهانهٔ گوسفند می خواستی نزاع نمایی؟ جواب داد محمد سرور خان در قندهار با من بد سلوکی کرده بود، حالا می خواستم در عوض از شما تلافی نمایم». (مخکینئ مآخذ، ۱۳۱ مخ).

نتیجه او سپارښتنې

لکه چې لیدل کیږی چې د پکتیکا سیمه او میشته ولسونه یې لکه چې د دوی حق دی، هغه ډول نه پیژندل شوی او نه معرفی شوی دی. د پکتیکا د ولسونو ډیری قربانی چې تر بل چا به کمی نه وی، حتی یادی شوی هم نه دی. د سیمی اوولسونو د مسایلو او ستونځو د نه رفع کیدلو اساسی عامل د ستونځو نادرست او سطحی تحلیل بلل کیدای شی. د اهل، متقی او زړه سواندی قیادت او حاکمیت نه لرل یې د سیمی او ولسونو د بدبختیو بل لوی عامل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحد په ساتنه کې د ولسونو رول او له هیواد څخه د باندې منازعو کې د پکتیکاوالو د قربانیو تاریخي شواهد شاید له ملي حکومت سره مرسته وکړي چې په بین الدولي منازعو کې یې دهیواد په ګټه و کاروي. پدې ترتیب کیدای شي پکتیکا والو ته یې هم کومه ګټه ورسیږي!

د سیمې د ځنګلونو پالل، احیا او ساتنه، تر مځکې لاندې اوبو څخه مناسبه فني استفاده، د محصولاتو له پاره د بازار میندل، تخنیکي او فني مشورې ور کول، او په عمومي توګه د ستونځو علمي تحلیل به د ولسونو د ژوند د سطحې د ښه والي او سوکالۍ لپاره ډیره مرسته وکړای شي.

پکتیکا وال زړور، کسبګر او زحمت کښ خلک دي او د مزدورۍ، کاروبار او تجارت لپاره هر ځای او هر ډول تکلیف ګاللو ته تیار دي. پکتیکا وال دسیمې او منځنۍ ختیځ په ټولو هیوادونو کې له لاسي مزدورۍ نیولې تر لویو لویو تجارتونو پورې په دلاورۍ او میړانه تر سره کوي. په هند، پاکستان او بنګله دیش کې د کاروبار کولو اوږده تاریخي سابقه لري چې د دغو هیوادونو ترعمرونو ډیر زیات دي، ډیر یې د منځنۍ ختیځ په هیوادونو کې او تر یوه حده د جنوبي اسیا په نورو پرمختللیو صنعتي هیوادونو کې ښه تجارتونه او کاروبارونه لري. برسیره پردې ډیر پکتیکاوال ځوانان هم په ایران کې په ډیرو شاقه کارونو کې مشغول دي. وایې چې «کلي مو لکه هوټل داسي دی- بل چیرې یې ګټو او په کلي کور کې یې مصرفوو»! پدې ترتیب سره د پکتیکا والو ونډه د ملي اقتصاد په لوړولو کې هم تر نورو کمه نه ده. خو دغه ډول عایدات او عایداتي منابع هم دولتي تنظیمونې او منل ایجابوي تر څو د سیمې او ولس په خیر ښیګڼه کې کار ځیني واخستل شي.

په درنښت
داکتر منصوري

اخځلیکونه/مآخذ

امیر عبدالرحمن خان (۱۳۷۳ هش). *تاج التواریخ - تاریخ افغانستان*. پیښور: سبا کتابخانه.

بینوا ویبپاڼه بریښنایي سایټ د حمل میاشت، ۱۳۹۲ هش نشریات.

دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د منهاج الدین سراج جوزجاني *طبقات ناصري* کتاب په حواله.

رفیع، حبیب الله. (۱۳۸۶ هش) . *کتابونه دریابونه*. پیښور: د صافي د موقوفاتو اداره.

سید رسول (۱۴۰۵ هش). *نظری به عهد سلطنت آماني*. پیښور: کمیټه فرهنګی اتحاد اسلامي.

عبدالحی حبیبی (۱۳۴۶ هش) *تاریخ مختصر افغانستان*.

کهزاد، احمد علی (۱۳۴۶هش) *افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان*.
کابل: دولتی مطبعه. د کتاب چاپولو مؤسسه، ۴۱ خپرونه.

ګوملی، نواب. *خلقت په پښتو ژبه د قرآن کریم د څو سورتونو تفسیر*. ډیلی:

منصوري، امیر محمد (۱۳۹۲ هش پکتیکا – په کنډوالو کې خزانې او که کنډواله شوی خزانې. تاند بریښنایي سایټ.

له یو شمیر افرادو څخه مستقیمې اوریدلي کیسې او مصاحبې.

د لیکونکی خپل ځانی مؤثق مشاهدات او لیدنې.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library